

Dilorom QAMBAROVA,
Farg'ona davlat universiteti dotsenti
E-mai: kambarovad@gmail.com

Farg'ona davlat universiteti dotsenti S.Usmonova taqrizi asosida

XORIJIIY TIL O‘QITUVCHILARIDA MEDIAMADANIYATGA OID BILIMLARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Annotatsiya

Mediamadaniyatni shakllantirish ayrim yoshlarning ba'zi kattalar, ota-onalar va tarbiyachilarning noto'g'ri xulqiga ko'r-ko'rona ergashishini ham oldini oladi. Bu borada shaxsning har qanday tashqi munosabatni ochiq, tahlilsiz qabul qilishi, maksimalizmi, haqqoniyatga nisbatan ishonchsizlik hissini tuyishi, xafaqonlik, o'ch olishga intilishi kabilar muqarrar ravishda hisobga olinadi. Bunday holatda mediata'limi talabani buzg'unchi g'oyalarga asoslangan ijtimoiy xavfli xulqdan asrash, ularni ijtimoiy foydali faoliyatga jalb etish – ezgu g'oyalarga sadoqat ruhini shakllantirish asosida yaxshi xulqni guruhiiy shaklda tashkil etishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Myediamadaniyat, myediata'lim, chet tili, pedagog, kiberjinoiyat.

MECHANISMS FOR DEVELOPING MEDIA LITERACY KNOWLEDGE AMONG FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Annotation

The formation of media literacy also prevents some young people from blindly following the inappropriate behavior of certain adults, parents, and educators. In this regard, it is inevitable to consider factors such as a person's tendency to accept any external relationship openly without analysis, their maximalism, feelings of distrust towards justice, irritability, and inclination towards revenge. In this case, media education serves to protect the student from socially dangerous behavior based on destructive ideas, attracting them to socially useful activities - to organize good behavior in a group form based on the formation of a spirit of loyalty to noble ideas.

Key words: Media culture, media education, foreign language, teacher, cybercrime.

МЕХАНИЗМЫ РАЗВИТИЯ ЗНАНИЙ СМИ У УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Аннотация

Формирование медиаграмотности также препятствует некоторым молодым людям слепо следовать неуместному поведению определенных взрослых, родителей и педагогов. В связи с этим неизбежно учитываются такие факторы, как склонность человека к открытому принятию любого внешнего отношения без анализа, его максимализм, чувство недоверия к справедливости, раздражительность, склонность к мщению. При этом медиаобразование служит защите учащегося от общественно опасного поведения на основе деструктивных идей, привлечению его к общественно полезной деятельности - организации хорошего поведения в групповой форме на основе формирования духа преданности благородным идеям.

Ключевые слова: Медиакультура, медиаобразование, иностранный язык, учитель, киберпреступность.

Kirish. Bugungi kunda mediamadaniyatni zaruratga aylantirayotgan axborot sohasidagi kurashlar, xurujlar va tahdidlar yangicha yondashuv metodikasini ishlab chiqishni dolzarblashtirmoqda. Ayniqsa, XXI asrga kelib, axborot kommunikatsiyalari orqali turli yot g'oyalar va mafkuralarni tarqatish ma'naviy kurash quroli sifatida yanada takomillashdi. Bu usul ilgarilari ham mafkuraviy kurash quroli sifatida qo'llanilgan edi. Hozir ham jahon mafkuraviy kurash taktikasida turli yolg'onlarni tarqatish (dezinformatsiya) usuli radio, TV, gazeta-jurnallar orqali targ'ibot va tashviqot qilish bilan bir darajaga qo'yilishi bejiz emas. Bunday harakatlar natijasida jamiyatni ma'nan buzish, davlat siyosatini obro'sizlantirish, yoshlarimizda o'ziga, oilasiga, kelajakka ishonchsizlik, befarqlik tuyg'ularini uyg'otish, ularda o'z Vatani, millati himoyasiga nisbatan loqaydlikni tarbiyalashga erishishga harakat qilinmoqda. Buni xorijiy tillarni o'rgatishga qaratilgan platformalar, onlayn kurslar va boshqa media mahsulotlarida ham ko'rishimiz mumkin. Shu bois xorijiy tilni o'qitishda axborot xavfsizligiga e'tibor qaratish, o'rganuvchi talaba-yoshlarni turli tajovuzlardan asrashga doir ta'limiy- va qonuniy islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga pedagogik jarayonni yangicha yondashuv asosida tashkil etish, bo'lg'usi chet tili o'qituvchilarda mediamadaniyatni shakllantirish ham muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Materiallar va metodlar. Myediata'limni rivojlantirish va bu orqali jamiyatda mediamadaniyatni shakllantirish, axborot xavfsizligiga erishish, axborot iste'moli madaniyati, axboriy tahdidlar va tajovuzlarga, medianing salbiy ta'sirlariga qarshi kurashishning ilmiy-amaliy, falsafiy va pedagogik jihatlariga doir tadqiqotlar G. Atkinson, S. Davn, S. Mark, R. Kyubey, M. P. Tomero, T. Varis, P. Vandevurd, B. Duncan, M. Maklyuenlar tomonidan olib borilgan.

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlarida ham yoshlarda mediamadaniyatga oid bilim va ko'nikmalarni shakllantirishga doir ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, olimlaridan A. Jurin, A. V. Sharikov, K. E. Razlogov, N. B. Kirillova,

A. P. Korochenskiy, S. N. Penzin, A. V. Sharikov, V. Mixaylovskiy, A. Andreev, N. Nurmeeva, V. Soldatkin U. Butayev Ya. Mamatova kabilar axboriy tahdidlardan himoyalash va jamiyatda axborot xavfsizligini ta'minlash mexanizmlariga oid ilmiy izlanishlarni olib boranlar.

Muhokama va natijalar. Bugungi media maydonda turli siyosiy, mafkuraviy, diniy kurashlar avj olmoqda va bu jarayonda xususiy faktlarni umumlashtirish (ekstropolyatsiya), yolg'onni haqiqatga o'xshatish, kichik muammodan katta yolg'on yasash, his-hayajon va tuyg'uni aqldan ustun qo'yish kabi usullar ham qo'llaniladi. Afsuski, targ'ibot-tashviqot ishlaridagi rasmiyatchilik, ma'naviyat va mafkura borasida qanchalik muhim ishlarni amalga oshirayotganimizga qaramay, ba'zi o'rinlarda, afsuski kech qolayotganimiz bu ishda pand bermoqda. Darhaqiqat, ko'p hollarda axborot sohasidagi tahdidlar, uning o'ziga xos sababi va manbalarining oldini olish o'rniga, aksincha oqibati bilan kurashishga to'g'ri kelmoqda. Ba'zida bu sohada ham nihoyatda zarur bo'lgan hushyorlik, tezkorlik, ogohlik yetishmaydi. Vaholanki, media ta'limi va tarbiyasi bizni bu boradagi yaqinlashib kelayotgan ichki va tashqi tahdidlardan ogohlantirishi, ularning asl sabablarini ko'rsatishi, g'oyasizlik va salbiy xatti-harakatlarga qarshi kurashishga o'rgatishi kerakligi bugungi davrning talabiga aylangani shubhasiz. Bu esa ta'lim muassasalarida talabalar orasida olib boriluvchi ma'rifiy ishlarning ularda mediamadaniyat bilan bog'liq tushuncha va tasavvurlarni shakllantirishga nisbatan o'ta dolzarb ijtimoiy buyurtmani ifodalaydi. Ayni paytda bu, talabalarda ommaviy axborot vositalari orqali olinayotgan xabarlar, bilimlar asosida jamiyatimizning siyosiy, ma'naviy-axloqiy muhitida yuz berayotgan yoqea-hodisalarga oqilona munosabatni qaror toptirish, ularda ilmiy mushohada, ma'rifiy tafakkurni shakllantirish mumkinligina anglatadi.

Xorijiy til o'qituvchilarida mediamadaniyatni shakllantirishda hisobga olish lozim bo'lgan va buzg'unchi g'oyalarga

moyillikni shakllantiruvchi xususiyatlarning quyidagi shakllari mavjud:

-boshqa kishilar bilan o'zaro muloqotda agressiv qilmishlarga moyillik; muammolarni zo'rvonlik yo'li bilan hal etishga intilish, o'zining kimligini ko'rsatib qo'yish maqsadida sherigini kamsitishga intilish;

-o'z-o'ziga zarar keltiruvchi buzg'unchi xulqqa moyillik, ya'ni o'z hayotining qadriini pastga urish, qaltis ishlarga moyillik, chegarasiz hislarga berilish va shu kabilar;

-adolat haqqoniylikdan chekinishga intilish, shaxsiy muammolarni xayoliy – kompensatorlik usuli bilan hal etishga moyillik, hayotning faqat hissiy tomoniga e'tibor berish, sensor turli gedonistik me'yor va qadriyatlarini ustivor bilish;

-jamoaviylikka zid xulqqa moyillik, ya'ni mahalla, qo'ni-qo'shni, kursdoshlar uchun xos bo'lgan hayot tarzi va axloqiy me'yorlar bilan kelishmaslik, bunga qarshi salbiy xulq orqali amaliy faoliyat olib borish.

Ana shularning barchasi talabalar orasidagi media ta'lim va tarbiyaning metodologik jihatdan muayyan yo'naltirilgan xususiyatga ega bo'lishini ta'minlaydi va talabalar bilan ishlashning ta'siri samarasini oshiradi. Xorijiy til o'qituvchilari bilan alohida media tarbiya ishlarini olib borish maxsus tarbiya yo'nalishi sifatida talqin etilishi ham mumkin. Bunda mediata'lim quyidagi asosiy vazifalarini belgilab olishi mumkin:

xorijiy til o'qituvchilari orasida irodasi bo'sh, huquqbuzarlikka moyillarini o'z vaqtida aniqlash;

xorijiy til o'qituvchilarining yot g'oyalarga berilishlariga sabab bo'ladigan sabab va muhitni bartaraf etish, ularni an'anaviy milliy qadriyatlardan uzoqlashishdan himoya qilinish;

bo'lg'usi pedagoglarni tarbiya qilish usulini mavjud shakllari va usullarini qo'llash samarasini hisobga olib, ularning muhitiga alohida axborot profilaktik ta'sir etish.

Xorijiy til o'qituvchilarining mediamadaniyatini shakllantirishda tarbiya subyektlarining tarbiyaviy-profilaktik ishlarining o'zaro aloqasi va uzviylikini ta'minlash, yomon xulqli talabalarning kundalik hayot faoliyatini kuzatish, axborot profilaktika tadbirlarini to'g'ri tanlash nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda har bir talabaga alohida profilaktik ta'sir ko'rsatish uning ongiga milliy axloq me'yorlariga doimiy rioya qilish zarurligini singdirish hamda ularga tarbiyaviy va nazoratli ta'sir o'tkazish metod va usullari, ijobiy xislatlarni shakllantirish va salbiy jihatlarni bartaraf etishga alohida e'tibor qaratish lozim. Ayni paytda xorijiy til o'qituvchilariga salbiy ta'sir etadigan medianing ma'naviy buzg'unchi omillarni bartaraf etish va ularning munosabatini o'zgartirish tizimini o'rnatish maqsadida axborot muhitiga ta'sir etish shakllarini belgilash zarur bo'ladi. Bu esa har bir talabaga samarali ta'sir eta oladigan ijobiy axborotlarga tayanadigan ta'sir vositalarini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, xorijiy til o'qituvchilarda media ta'sirga qarshi ijobiy axborot muhitini yaratishning ustuvor vazifalari quyidagilardan iborat:

-mediata'lim jarayonining mazmunlilik, yo'naltirilganligi, uzviylik; bir tomondan talabalarga ma'naviy-ma'rifiy talablarni o'rgatish, boshqa tomondan ular shaxsining xususiy jihatlari va umumiy taraqqiyot qonuniyatlarini o'rganishga qaratilganligi;

-xorijiy til o'qituvchilarida mediata'lim asosida himoya imunitetini shakllantirishda majburlashga yo'l qo'ymaslik;

-xorijiy til o'qituvchilari faolligi, tashabbuskorligi va irodasini namoyon etishiga erishish.

Alohida mediata'lim orqali tarbiya berish profilaktik ta'sir dasturini ishlab chiqishda yetakchi maqsad qilib xorijiy til o'qituvchilarining barcha uchun qabul qilingan me'yor, qoida va boshqa ijtimoiy qadriyatlarga rioya qilishiga erishish belgilab olinadi. Qo'yilgan maqsaddan kelib chiqib, vazifalar doirasi aniqlanadi. Ularning asosiy qadriyatlarini quyidagilardan iborat:

xorijiy til o'qituvchilarining axborot tarbiya asosidagi ijobiy ma'naviy jihatlarni mustahkamlash va rivojlantirish;

- xorijiy til o'qituvchilarida muloqot madaniyati, ijtimoiy mas'ullik va faollik hissiini uyg'otadigan axborot tarqatish.

Bugungi kunda xorijiy til o'qituvchilarida xalqaro terrorizm, yovuzlikni targ'ib qiluvchi filmlar, G'arb axloqsizlik falsafasi, prozelitizm, diniy ekstremizm kabi tahdidlar ta'siriga qarshi mediamadaniyatni shakllantirishning nazariy va uslubiy jihatlari, shakl va vositalarini ishlab chiqish va joriy etish muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda. Bu jihatdan, xorijiy til o'qituvchilariga jamiyat hayotida yuz beradigan o'zgarishlar insonlar hayoti va turmush tarziga ham o'zgarishlar kiritishi, bunday jarayonlarning stixiyali tarzda amalga oshmasligi, balki jamiyatning ma'naviy-axloqiy darajasi, umummilliy g'oyasi vositasida shakllanib borishini nazarda tutish lozim. O'z navbatida bu, yurtimizda umumiy tinchlik va barqarorlikning ta'minlanishi jarayonida barpo etilayotgan demokratik jamiyat rivoji uchun muhim ahamiyat kasb etadi[1]. Aslida, mediata'lim keng ma'noda, muayyan hudud yoki ta'lim muassasasida shaxs, guruh, jamiyatdagi mavjud bunyodkor g'oyalarni saqlashga, buzg'unchi g'oyalar tarqalishining oldini olishga yo'naltirilgan, aholi, ayniqsa yoshlarni turli axborot xurujlardan himoya qilish manfaatlariga qaratilgan ma'rifiy va ta'limiy tadbirlar majmuini ko'zda tutadi. Bu ma'noda xorijiy til o'qituvchilari uchun media ta'lim va tarbiyaning ilmiy-pedagogik tahlili va zamonaviy jihatlarni o'rganish natijasida quyidagilarni amalga oshirish lozimligi haqida fikr yuritish joiz, deb hisoblaymiz:

-ota-onalar va jamoatchilik yordamida ota-bobolarimiz e'tiqod qilgan milliy ma'rifat tamoyillarini amalga oshirish, tarbiya jarayonining barcha qatnashchilari orasida milliy qadriyatlarga sodiqlik g'oyalarni targ'ib qilish, terrorchilik, aqidaparastlik va davlatimiz intilishiga zid buzg'unchi g'oyalarning kirib kelishiga qarshi murosasiz kurashish tuyg'ularini hosil qilishga intilish;

-ta'lim muassasalarida xorijiy til o'qituvchilari orasida zamonaviy bilimlarni targ'ib qilish, ularni dunyoviy bilimga bo'lgan intilishlarini shakllantirish, turli norasmiy axborot ta'limi olishini qat'iy an oldini olish choralarini ko'rish;

-har bir ta'lim muassasasida huquqiy, psixologik, ma'naviy va ma'rifiy bilim beruvchi ota-onalar universitetlari faoliyatini tashkil qilish;

-mediata'limda yaxshi natijalarga erishgan o'qituvchi, murabbiy va ota-onalarning tajribalarini ommalashtirish, bu borada medianing barcha yo'nalishlaridan unimli foydalanish;

-talabalarning darsdan bo'sh faoliyatining axborot bilan ta'minlanganlik samaradorligini oshirish va bunda turli to'garaklar, klublar, tadbirlar, tadbirlar, ijodiy uchrashuvlar tashkil qilishga e'tibor qaratish;

-talabalar ta'limi va kundalik bo'sh vaqtlarini to'g'ri tashkil etish bo'yicha turli tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish jarayonida ota-onalar, professor-o'qituvchilarning taklif-mulohazalarini o'rganib harakat qilish, bu boradagi takliflarni hisobga olish kutilgan natijaga erishish imkonini yaratadi.

Xulosa. Xorijiy til o'qituvchilarining mediamadaniyatini shakllantirish va bu borada mediata'limga alohida e'tibor qaratishda ta'lim va tarbiya jarayonining uzviylikini ta'minlash zarurati, aslida ma'naviy barkamol yosh avlodni tarbiyalash, ushbu avlod qalbi va ongida demokratik tamoyillar, fuqarolik jamiyati g'oyalarni, yuksak axloqiylik va madaniyatlilik sifatlarini qaror toptirish bilan bog'liq harakatlarining dovomiylikini ta'minlashga xizmat qiladi[2]. Ushbu jarayon bilan bog'liq ishlarni samarali tashkil etishda ta'lim muassasalarining o'rni beqiyos. Oliy ta'lim xorijiy til o'qituvchilari uchun ma'naviy xususiyatlar, axloqiy madaniyat, milliy qadriyatlarga hurmat hissini shakllantirish bilan birga qarashlar tizimini, intilish, dunyoqarash va maqsadlar shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jihatdan, ta'bir joiz bo'lsa, ta'lim muassasasi talabalarga bilim berish bilan birga, axborot tarbiyasining o'chog'i, ularni axborot sohasidagi har xil tahdidlar va xurujlardan himoyalash maskani ham bo'lishi lozim. Ana shundaygina, yosh insonlar, har bir talabaning ma'naviy qiyofasida va axborot haqidagi tasavvurlari dunyosida komil insonga xos bo'lgan yuksak vatanparvarlik, fidoyilik, mehnatsevarlik xislatlari qaror topishi osonlashadi va bu sifatlar uning uchun doimiy qadriyatga aylanishi jarayoni optimallashtirib boradi.

ADABIYOTLAR

1. Butayev U. O'zbekistonda demokratik jamiyat rivojida tinchlik va barqarorlikning o'rni. Falsafa fan. dokt. (PhD)diss –Toshkent.: O'zMU, 2018
2. O'tamurodov A. Fuqarolik jamiyati g'oyalari evolyutsiyasi. –T.: Adabiyot uchqunlari, 2018
3. Quronov M. O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim maktablarida milliy tarbiyaning ilmiy-pedagogik asoslari: Ped.fan.dok. ... diss. – T., 1998. – 316 b.
4. O'tamurodov A. Fuqarolik jamiyati g'oyalari evolyutsiyasi. –T.: Adabiyot uchqunlari, 2018
5. Erkin va farovon hayotni yuksak ma'naviyatsiz qurib bo'lmaydi. Respublika ma'naviyat va ma'rifat markazi. – T.: O'zbekiston, 2006. – B.45.